

BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARINI KASBIY TAYYORLASHDA O'QUV JARAYONINING PEDAGOGIK ASOSLARI

© A.R.Nurullayev¹✉

¹ Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy tayyorlash jarayonida o'quv jarayonini loyihalashning nazariy-metodik asoslari tahlil qilinadi. Kompetensiyaviy yondashuv, integrativ ta'lim, natijaga yo'naltirilgan rejalashtirish va reflektiv baholash mexanizmlari asosida samarali o'quv dizayni modeli taklif etiladi. Tadqiqot natijalari jismoniy tarbiya yo'nalishida pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirishga xizmat qiladi.

MAQSAD: zamonaviy ta'lim tizimida jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy faoliyati nafaqat jismoniy mashg'ulotlarni o'tkazish, balki ta'limiy, tarbiyaviy va sog'lomlashtiruvchi vazifalarni uyg'un holda amalga oshirishni talab etadi. Shu bois bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashda o'quv jarayonini ilmiy asosda loyihalash muhim ahamiyat kasb etadi. O'quv jarayonini loyihalash ta'lim maqsadlari, mazmuni, metodlari, vositalari va baholash tizimini yaxlit tizim sifatida rejalashtirishni nazarda tutadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: o'quv jarayonini loyihalash - bu ta'lim natijalariga erishishni ta'minlovchi pedagogik tizimni oldindan rejalashtirish, modellashtirish va optimallashtirish jarayonidir. Jismoniy tarbiya yo'nalishida bu jarayon nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, jismoniy sifatlar va pedagogik kompetensiyalarni kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy tayyorlash jarayoni yangi pedagogik tafakkur shaxsiy rivojlanishga qaratilgan sifat jihatidan boshqacha qadriyatlar tizimiga asoslangan. Bunday innovatsion tendentsiyalar ilmiy bilimlarning tobora murakkablashib borayotgan sintezining natijasidir, o'qituvchi shaxsining ijtimoiy, madaniy, umumiy ilmiy va professional rivojlanishining birligini ta'minlaydi, ularga mutaxassis sifatida professional malaka talablari darajasini oshiradi, fan sohasidagi pedagogik ishning professional va shaxsiy fazilatlarini va qadriyatlarini rivojlantiradi.

XULOSA: bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda o'quv jarayonini loyihalash ta'lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Ilmiy asoslangan, kompetensiyaviy va integrativ yondashuvga tayangan o'quv dizayni kelajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlaydi, ularning amaliy faoliyatga tayyorligini ta'minlaydi. Mazkur yondashuvlarni ta'lim amaliyotiga keng joriy etish dolzarb vazifalardan biridir.

Kalit so'zlar: o'qituvchi, ilmiy, jismoniy tarbiya, ta'lim, dars, kompetensiya, kasb, pedagog, loyihalash, ta'lim jarayoni, fan.

Iqtibos uchun: A.R.Nurullayev bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda o'quv jarayonining pedagogik asoslari // Inter education& global study. 2025. Vol 3. №12. B.105-111.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

© А.Р. Нуруллаев¹✉

¹Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются теоретико-методические основы проектирования образовательного процесса в процессе профессиональной подготовки будущих учителей физического воспитания. Предложена эффективная модель проектирования обучения, основанная на компетентностном подходе, интегративном образовании, результативно-ориентированном планировании и механизмах рефлексивной оценки. Результаты исследования служат повышению качества подготовки педагогических кадров по направлению физического воспитания.

ЦЕЛЬ: в современной системе образования профессиональная деятельность учителя физического воспитания требует не только проведения физических упражнений, но и гармоничного выполнения образовательной, воспитательно-оздоровительной задач. Таким образом, в подготовке будущих учителей физической культуры большое значение имеет научно обоснованное проектирование образовательного процесса. Проектирование образовательного процесса включает в себя планирование целей, содержания, методов, инструментов и системы оценки как целостной системы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: проектирование образовательного процесса — это процесс предварительного планирования, моделирования и оптимизации педагогической системы, обеспечивающей достижение образовательных результатов. В направлении физической культуры этот процесс служит комплексному развитию теоретических знаний, практических навыков, физических качеств и педагогических компетенций.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: процесс профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры основан на качественно иной системе ценностей, новом педагогическом мышлении, ориентированном на личностное развитие. Подобные инновационные тенденции являются результатом все более сложного синтеза научных знаний, обеспечивают единство социального, культурного, общенаучного и профессионального развития личности учителя, повышают уровень требований к их профессиональной квалификации как специалистов, развивают профессиональные и личностные качества и ценности педагогической работы в области науки.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: разработка образовательного процесса в профессиональной подготовке будущих учителей физической культуры является важным фактором повышения качества образования. Учебно-методическое проектирование, основанное на научно обоснованном, компетентностно-ориентированном и интегративном

подходе, укрепляет профессиональную подготовку будущих учителей, обеспечивает их готовность к практической работе. Широкое внедрение этих подходов в образовательную практику является одной из актуальных задач.

Ключевые слова: учитель, наука, физическое воспитание, образование, урок, компетентность, профессия, педагог, проектирование, образовательный процесс, наука.

Для цитирования: А.Р.Нуруллаев педагогические основы учебного процесса в профессиональной подготовке будущих учителей физического воспитания. // Inter education & global study.2025. Vol.3, №12. С. 105-111.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF THE LEARNING PROCESS IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

© Abdulkhamid R. Nurullayev¹✉

¹Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the theoretical and methodological foundations of designing the educational process in the process of professional training of future physical education teachers. An effective educational design model is proposed based on the competency-based approach, integrative education, result-oriented planning and reflective assessment mechanisms. The results of the study serve to improve the quality of training of pedagogical personnel in the direction of physical education.

AIM: in the modern education system, the professional activity of a physical education teacher requires not only conducting physical exercises, but also the harmonious implementation of educational, educational and health-improving tasks. Therefore, in the training of future physical education teachers, the design of the educational process on a scientific basis is of great importance. The design of the educational process involves planning the goals, content, methods, tools and assessment system as a holistic system.

MATERIALS AND METHODS: the design of the educational process is the process of preliminary planning, modeling and optimization of the pedagogical system that ensures the achievement of educational results. In the direction of physical education, this process serves the complex development of theoretical knowledge, practical skills, physical qualities and pedagogical competencies.

DISCUSSION AND RESULTS: the process of professional training of future physical education teachers is based on a qualitatively different system of values, a new pedagogical mindset focused on personal development. Such innovative trends are the result of an increasingly complex synthesis of scientific knowledge, ensure the unity of the social, cultural, general scientific and professional development of the teacher's personality, increase the level of professional qualification requirements for them as specialists, develop professional and personal qualities and values of pedagogical work in the field of science.

CONCLUSION: designing the educational process in the professional training of future physical education teachers is an important factor in improving the quality of education. Educational design based on a scientifically based, competency-based and integrative approach strengthens the professional training of future teachers, ensures their

readiness for practical work. The widespread introduction of these approaches into educational practice is one of the urgent tasks.

Keywords: teacher, scientific, physical education, education, lesson, competency, profession, pedagogue, design, educational process, science.

For citation: Abdulkhamid R. Nurullayev. (2025), pedagogical foundations of the learning process in the professional training of future physical education teachers. // Inter education & global study, vol.3 (12), pp. 105-111. (In Uzbek).

Bugungi dunyoda o'qituvchilarni professional tayyorlash ta'lim sohasidagi muhim vazifaga aylanib bormoqda, bu ilmiy bilimlar tuzilmasini qayta ko'rib chiqishni va ularni o'qitishga yangi yondashuvlarni ishlab chiqishni talab qiladi. Buning sababi shundaki, bugungi kunda zamonaviy maktablar ijodiy fikrlaydigan, turli usullarni qo'llay oladigan, moslashuvchan o'rganish texnologiyalaridan foydalanadigan va o'z-o'zini o'qitish bilan shug'ullanadigan o'qituvchilarni xohlashadi. Bu o'qituvchilarda har tomonlama qobiliyatlar va ajralmas shaxsiy xususiyatlarni rivojlantirishni talab qiladi, bu ularga o'qituvchilarning ta'limga tayyorgarligida ta'limni tashkil etishning an'anaviy shakllari ahamiyatsiz bo'lib borayotgan, madaniy muloqot, loyihaga asoslangan o'rganish va talabalar tadqiqotlarini hisobga oladigan innovatsion yondashuvlar tobora kengayib borayotgan zamonaviy maktabda ishlash imkonini beradi.

Ta'limdagi innovatsion jarayonlar nafaqat butun ta'lim tizimini, balki zamon bilan bog'liq bo'lgan va jamiyat manfaati uchun zarur harakatlar va faoliyatlarni amalga oshiradigan, professional o'zini o'zi anglash sodir bo'ladigan zamonaviy yoshlarning shaxsiy rivojlanishini rivojlantirishga qaratilgan. V.S.Ledneva va D.A.Uznadzening fikriga ko'ra, kasbiy ta'lim shaxsning bilimga bo'lgan funktsional ehtiyojni angelaydigan, ijtimoiy muhit ta'sirida individual xususiyatlarni professional pedagogika bilan tarkibiy va funktsional o'zaro ta'siri orqali shakllantiradigan tizim sifatida "qiyofasi"ni yaratadi, bu esa professional va shaxsiy rivojlanish jarayonini ta'minlaydi. Hozirgi vaqtda shaxsni rivojlantirish yondashuvi doirasida amalga oshirilgan ta'lim tizimi o'qituvchilardan yangi turdagi fikrlash va kengaytirilgan rol repertuariga ega bo'lishni talab qiladi. Yangi pedagogik tafakkur shaxsiy rivojlanishga qaratilgan sifat jihatidan boshqacha qadriyatlar tizimiga asoslangan.

Bunday innovatsion tendentsiyalar ilmiy bilimlarning tobora murakkablashib borayotgan sintezining natijasidir, o'qituvchi shaxsining ijtimoiy, madaniy, umumiy ilmiy va professional rivojlanishining birligini ta'minlaydi, ularga mutaxassis sifatida professional malaka talablari darajasini oshiradi, fan sohasidagi pedagogik ishning professional va shaxsiy fazilatlarini va qadriyatlarini rivojlantiradi, shuningdek, professional sohada o'zini rivojlantirish, o'zini tartibga solish va o'zini anglash qobiliyatini rivojlantiradi. Bir nechta mualliflarning (Belkina A.S., Zagvyazinskogo V.I., Kuzmina V.P., Kustova Yu.A., Gorskogo V.A.) fikriga ko'ra, o'qituvchi shaxsining kasbiy rivojlanishini o'rganishda quyidagi tamoyillarni hisobga olish kerak: - tizimlilik, bu shaxsiy rivojlanishning izchil o'zaro ta'sirini, turli funktsional tizimlar va kasbiy faoliyatning mos shakllarini birlashtirishni ifodalaydi; - uzluksizlik, bu ta'lim dasturlarining mazmunan uzluksizligini ta'minlaydi va keyinchalik quyi malaka va ish darajalaridan yuqori darajalarga izchil ko'tarilishni belgilaydi; - integratsiya, bu

kelajakdagi o'qituvchilarda ularni o'rab turgan fan va ijtimoiy dunyoning turli jihatlari va xususiyatlarini tushunishning keng qamrovli, umumlashtirilgan tizimini maqsadli ravishda rivojlantirish uchun turli ijtimoiy va gumanitar fanlarning o'zaro bog'liqligi va o'zaro ta'siridan foydalanishga qaratilgan. Rasmiy, norasmiy va norasmiy ta'limni integratsiyalash jarayoni bizning tadqiqotimiz uchun dolzarbdir.

Integratsiya ta'lim mazmunining turli, bir hil va heterojen komponentlarini yaxlit ta'limga birlashtirish jarayoni va natijasi sifatida tushuniladi. Integratsiyalashgan yondashuvga asoslangan ta'lim jarayoni bizga o'qituvchilarni tayyorlashni tizim sifatida ko'rib chiqish imkonini beradi, uning asosi Bir tomondan o'qituvchi va talaba, ikkinchi tomondan esa ixtisoslashgan fanlar o'rtasidagi o'zaro ta'simi tashkil etish.

Zamonaviy fan metodologiyasida integratsiya mohiyati haqidagi klassik g'oyalar zamonaviy kognitiv modellar nuqtai nazaridan chuqur tahlil va qayta ko'rib chiqilishi kerak (A.Д. Урсул). Fanlarning integratsiya mexanizmlari va bilish usullarini muhokama qilib, tadqiqotchilar ikkita jihatni - falsafiy va maxsus-ilmiy jihatlarni ajratib ko'rsatishadi. Integratsiyaning falsafiy jihatini bir nechta asoslarga ega: ontologik (dunyoning birligi); epistemologik (inson ongi va tafakkur qonunlarining birligi); metodologik (umumiy ilmiy tadqiqot usullarining mavjudligi, o'qituvchining metodologik madaniyati); ijtimoiy (shaxsning yaxlitligi). Integratsiyaning bu jihatini asosan norasmiy ta'lim mazmunini ochib beradi, u: – har bir shaxsning fan, texnologiya, madaniyat, san'at, sport, turizm va boshqalarga qiziqish asosida tabiiy iste'dod va qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirishga qaratilgan faoliyat (kognitiv, ijrochi, ijodiy, kommunikativ) sifatida taqdim etiladi; – inson rivojlanishining umumiy madaniy xususiyatlari, umuminsoniy qadriyatlar tizimining shakllanishi va rivojlanishi, kognitiv jarayonlar va umumiy kasbiy ko'nikmalar bilan bog'liq. Integratsiyaning ixtisoslashgan ilmiy jihatini ta'lim jarayonining mazmuni va fanning o'ziga xos mazmuni bilan bog'liq.

Bu holda biz rasmiy ta'lim doirasidagi integratsiya haqida gapiramiz, uning mazmuni Federal Davlat Ta'lim Standartiga muvofiq tuzilgan bo'lib, unda bilimlar o'zaro ta'sir qiladi: gumanitar va tabiiy fanlar, psixologiya va pedagogika va boshqalar. Bir qator mualliflarning (A.A. Вербицкий, И.Д. Зверев, Г.И. Егорова, О.А. Иванова, Е.А. Пушкарёва va boshqalar.), fikriga ko'ra, integratsiyalashgan o'zaro ta'sir universitetlarda o'qituvchilarni tayyorlash tizimida samarali bo'lib ko'rinadi va quyidagi maqsadlarga erishishga imkon beradi: bu borada quyidagi chizmaga e'tibor bering.

- ta'lim maqsadlarini shaxsga va uning shaxsiy o'zini o'zi belgilashiga qaratish;
- turli xil kasbiy bilimlarni, rollarning professional repertuarini va o'qituvchining kasbiy faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini o'zlashtirish;
- ta'lim jarayonini tashkil etishning mazmuni, texnologiyalari, usullari va shakllarini uning samaradorligini oshirish uchun uzluksiz birlashtirgan integratsiyalashgan kurslarni yaratish;

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalari kasbiy tayyorlash jarayonida quyidagi asosiy kompetensiyalar shakllantiriladi:

Kasbiy-pedagogik kompetensiya: darsni rejalashtirish, tashkil etish va boshqarish;

Metodik kompetensiya: jismoniy mashqlarni tanlash va moslashtirish;

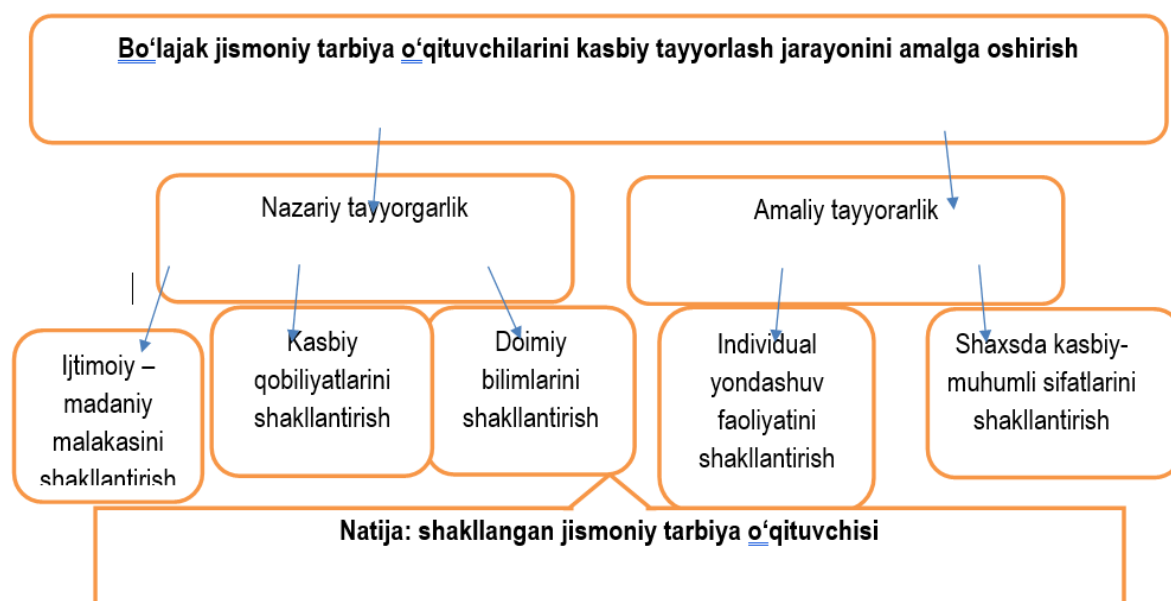
Kommunikativ kompetensiya: o'quvchilar bilan samarali muloqot;
Sog'lomlashtiruvchi kompetensiya: xavfsizlik, gigiyena va salomatlikni ta'minlash;
Reflektiv kompetensiya: o'z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish.

O'quv jarayonini loyihalash mazkur kompetensiyalarni bosqichma-bosqich va tizimli shakllantirishga xizmat qilishi lozim.

– yangi ta'lim mazmuni va formatlarini (onlayn seminarlar, videokonferensiyalar, turli nominatsiyalar bo'yicha "Yil o'qituvchisi" kabi respublika, va viloyat oliy toifa tanlovlari, "Eng yaxshi o'qituvchilar", pedagog tanlovlari, pedagogik g'oyalar namoyishlari, amaliyotlar, mahorat darslari, ta'limni qayta tayyorlash, ilmiy laboratoriyalar, video ma'ruzalar, ijtimoiy ahamiyatga ega tadbirlar va boshqalar) ishlab chiqish imkonini beradi va ta'lim xizmatlari sifatini va o'quv natijalarini yaxshilaydi;

– o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi uchun innovatsion muhit yaratadi va ularni intellektual qobiliyatini rivojlantiradi;

– yangi pedagogik fikrlashni rivojlantirishga ko'maklashadi, o'qituvchilarning rol repertuarini kengaytiradi va bilim, mavjud o'qitish tajribasi, o'z-o'zini o'qitish va o'zini rivojlantirish birlashtirilgan darajaga erishadi.

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda o'quv jarayoni markaziy pedagogik ahamiyatga ega bo'lib, u kelajak mutaxassisning nazariy bilimlari, amaliy ko'nikmalari hamda kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy ta'lim sharoitida jismoniy tarbiya o'qituvchisiga qo'yiladigan talablar faqat jismoniy mashqlarni o'rgatish bilan cheklanmay, balki sog'lomlashtirish, tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish, shaxsni har tomonlama rivojlantirish kabi vazifalarni ham o'z ichiga oladi. Shu sababli o'quv jarayonini pedagogik jihatdan to'g'ri tashkil etish muhim hisoblanadi.

O'quv jarayonining pedagogik ahamiyati, avvalo, ta'lim maqsadlarining aniqligi va kasbiy faoliyat bilan uzviy bog'liqligida namoyon bo'ladi. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida o'quv fanlari mazmuni maktab amaliyoti, o'quvchilar yosh xususiyatlari va sog'liqni saqlash talablari bilan uyg'un holda olib borilishi zarur. Bu esa

talabalarda kasbiy mas'uliyat, pedagogik tafakkur va metodik madaniyatni shakllantiradi. Shuningdek, o'quv jarayoni talabalarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan integratsiyalash imkonini beradi. Ma'ruza, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarining o'zaro uyg'unligi orqali bo'lajak o'qituvchilarda darsni rejalashtirish, mashqlarni tanlash, yuklama me'yorini belgilash hamda xavfsizlik qoidalariga rioya qilish ko'nikmalari rivojlanadi. Bu jarayon pedagogik faoliyatga tayyorlik darajasini oshiradi. O'quv jarayonining pedagogik jihatdan ahamiyatli tomoni yana shundaki, u talabalarda reflektiv fikrlashni shakllantiradi. Ya'ni, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilari o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini aniqlash va ularni bartaraf etish ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Bu esa uzluksiz kasbiy rivojlanishning muhim omili hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda o'quv jarayonining pedagogik ahamiyati ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ilmiy asoslangan, tizimli va maqsadga yo'naltirilgan o'quv jarayoni kelajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishga, ularni amaliy faoliyatga puxta tayyorlashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Яркова Т.А., д.п.н., профессор, заведующая кафедрой педагогики и социального образования, филиал ФГБОУ ВПО «Тюменский государственный университет», г. Тобольск;
2. Белкин А.С., д.п.н., профессор, ФГБОУ ВПО «Уральский государственный педагогический университет», г. Екатеринбург.
Работа поступила в редакцию 18.11.2014.
3. Гибадуллина Ю.М. ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГОВ В ПРОЦЕССЕ ИНТЕГРАЦИИ ФОРМАЛЬНОГО, НЕФОРМАЛЬНОГО И ИНФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ // Фундаментальные исследования. 2014. № 11-10. С. 2253-2257;

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Nurullayev Abduhamid Ro'zimboyevich**, Buxoro davlat pedagogika instituti professori, [Нуруллаев Абдухамид Рузимбоевич, профессор Бухарского государственного педагогического института], [Nurullayev Abduhamid Ruzimboyevich, Professor of Bukhara State Pedagogical Institute]; manzil: O'zbekiston, Buxoro sh., Alpomish ko'chasi, 9-uy 45 xona [адрес: Узбекистан, ул. Алпомиш, 9, г. Бухоро], [address: Uzbekistan, 41, Alpomish st., Bukhara city] E-mail: abduhamid.nurullayev@mail.ru. <https://orcid.org/0009-0004-2641-3644>